

Гусак Владислав Анатолійович
доцент кафедри музичного мистецтва
УДПУ ім. Павла Тичини

НАЦІОНАЛЬНЕ МИСТЕЦТВО ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИКИ

У період оновлення соціально-економічного життя країни, проблеми педагогічної науки і практики переважно пов'язані з розвитком культури в усьому багатстві її загальнолюдського і національного аспектів. Широкий ракурс процесів виховання потребує врахування історичних явищ України та конкретних умов сучасного суспільства, що сприяє розкриттю кращих сторін національної культури, виявленню її унікальної самобутності, встановленню природних зв'язків з надбанням інших націй. Усвідомлення і прийняття індивідом своєї національності як детермінанти особистісної долі має важливу роль як для української, так і для всієї загальнолюдської культури.

Як різновид духовної діяльності мистецтво володіє потенціалом представити всю повноту присутності в цьому світі конкретної, унікально-неповторної людини, здатне розкрити внутрішню наповненість національного як «натурального вислову душі» (І. Ляшенко).

Історія свідчить, що з кінця XVIII ст. українське культурне відродження розгорталось за романтичною моделлю. Мова, мистецька творчість, письменство виступали головною етнодиференційованою ознакою та брали на себе централізаторську системно-організуючу функцію в культурі. Звідси можна зробити висновок щодо значущості національного аспекту розвитку професійної культури майбутнього вчителя засобами мистецтва.

Система національного виховання презентує практично невичерпні можливості цінностей народного і професійного мистецтва для формування культури педагога. Багатство і краса національного духу трансформувалися й акумулювалися в різноманітних стилях і жанрах. Так, поринаючи в гуманізм

естетичних цінностей фольклорних дійств, студенти переконуються в тому, що мистецькими канонами проникнуті всі сфери життя, діяльності, побуту і дозвілля народу. Художнє спілкування викликає прагнення стверджувати добро, істину, красу, сприяє цілеспрямованому розвитку особистісної і професійної культури педагога-музиканта.

Нині «мозаїка» форм музичної культури – від академічної до субкультури – спричиняє необхідність уникнення у студентів однобічних музичних уподобань і вміння відчувати виявлення колективної музичної свідомості. Смысл «входження» в різноманіття музики полягає в тому, щоб не загубити здатність розуміти соціальні «шифри» сучасних музичних явищ. Цю тенденцію в становленні професійної культури вчителя, спрямовану на організацію в естетичній свідомості «діалогу багатьох музик» слід пов'язувати не стільки з плюралізмом смаку, скільки з вихованням його естетичної компетентності.

Реакцією на тотальне поглинення «шлягерами» справжнього музичного мистецтва, цінних орієнтирів стало виникнення «екологічної» тенденції як засобу реалізації культурно-історичної спадкоємності, українська музика, з її можливостями передавати найінтимніше емоційно-особистісне протікання інтелектуальних процесів, може виступати адекватною формою для предметного розкриття внутрішнього багатства свідомості, вираження душі. Тому пізнання скарбів української художньої творчості з метою вироблення уміння розуміти, цінувати, свідомо вивчати кращі зразки музичного мистецтва, залучення до національних традицій – важливий аспект процесу становлення педагогічної культури майбутнього вчителя.

У мистецькій спадщині канонізовано основні принципи смисло- та формотворення, що «випромінюють» у різноманітних варіантах народної творчості. Як стверджує І. Ляшенко, національні традиції становлять «внутрішні фактори національної своєрідності мистецтва, котрі пов'язані безпосередньо із закономірностями художнього відображення життя». Інакше кажучи, українські мистецькі традиції виступають стилетворними

закономірностями, через які передається своєрідність духовного досвіду попередніх і нових поколінь у межах однієї соціально-етнічної спільноти, а вікові духовні устої виступають образно-стильовою формою національного характеру.

Кристалізуючи в собі традиційні художньо-образні уявлення, музичні інтонації яскраво передають особливі риси художньої творчості, що говорить про їх загальнонаціональний тип.

Надзвичайно широкі можливості для формування професійної культури майбутнього вчителя мають національні традиції у фольклорному мистецтві, різноманітні за сферою контактного побутування, збереження та передачі духовної скарбниці. Контактна комунікація є головним критерієм народної творчості. Вона здійснюється через такий ланцюжок: «уста – вуха – пам'ять – уста» (звідси усність, усна традиція словесно-музичного фольклору). Слуховий і моторо-зоровий канали зливаються в єдиний аудіо-кінезо-візуальний канал.

Психологічні особливості у зв'язку «виконавець-слухач» визначають професійний рівень народного музиканта. Усвідомлення діалогу з реципієнтом на означає пасивного підпорядкування аудиторії. Важливим компонентом зв'язку стає активний вплив на слухача, уміння керувати аудиторією, її почуттями, залишаючись при цьому в межах традиції. Тим самим з'являється потреба у виявленні індивідуально-творчого начала, володінні виконавським апаратом, навичками, творчому самовираженні, артистизмі. Поєднання стихійності та усвідомлення, емоційно-експресивного та раціонального у виконанні народних музикантів веде до розуміння значущості акту творчості, його процесуальної сторони.

Усвідомлення особливостей контактної традиції майбутнім педагогом складає одну з істотних рис його діяльності по відношенню до національного виховання через спілкування з музикою. Педагогічна цінність фольклорних композицій у комунікативному аспекті полягає в розвитку вміння цінувати іншого, прагненні збагатити його духовно, розкрити власне «я».

Спрямованість творчого акту на слухача дозволяє народним виконавцям створювати спонтанні композиції. Навіть починаючи інтерпретацію відомого твору, митець може змінювати зміст і структуру тексту в залежності від поведінки реципієнта. Сприймаючий, вражений грою майстра, переходить від задоволення до сліз, переживає радість, реагує на біль – тому існують численні висловлювання про силу дієвості народної музики. Її відрізняють три характерні риси: мобільність (у народній музиці коефіцієнт мінливості); стабільність (існуюча система інваріантів); реверсивність або динамічність регуляції (мобільність, спрямована на збереження динамічної структури, а через неї – структурної своєрідності твору).

У творчому акті, яким є імпровізаційність, відображаються основні критерії народних традицій – варіативність, колективність, традиційність, контактна комунікація, збереження в пам'яті. Вивчаючи механізми творчої діяльності, майбутні вчителі засвоюють якісну специфіку, властиву народному і професійному виконанню, і перетворюють набуті знання й уміння в галузь музичної педагогіки.

Отже, необхідно підкреслити значимість традицій національного мистецтва, що виступають культурно-історичною, етико-естетичною, аксіологічною, пізнавальною та етнічною базою, що сприяє формуванню моральних установок, соціальної активності, розвиненості творчих здібностей, високій культурі спілкування.

Література

1. Каган М. Философия культуры / М. Каган. – СПб, 1996. – 415 с.
2. Ляшенко І. Національні традиції в музиці як історичний процес / І. Ляшенко. – К., 1991. – 350 с.
3. Хома О. Модерна та постмодерна перспективи в філософії культури / О. Хома. – Автореф. дис. ... докт. філос. н. – К., 1999. – 44 с.